

Radikální liberál

Alois Rašín (1867 – 1923)

Dobře by se hodil do současné mediální doby, která si libuje v jednoznačných sděleních – sloganech, jasných symbolech. Měl tak kontroverzní názory, jako z jeho současníků málokdo. I ten, kdo se o historii zajímá jen povrchně, zpravidla umí pojmenovat, čím se do ní právě Alois Rašín zapsal: v říjnu 1918 stál v čele státního převratu, na začátku následujícího roku vytvořil československou měnu. A v únoru 1923 jako první významný novodobý český politik podlehl atentátu.

PROGRAM: SAMOSTATNOST

Dravý a rvavý byl od začátku. Syn pekaře z východočeských Nechanic už během studií na pražské právnické fakultě začal aktivně pracovat v radikálních studentských spolcích. O svém politickém programu měl jasno: nebyl jím nic menšího než úplná státní samostatnost českých zemí v duchu přirozenoprávní teorie. Na této cestě neexistoval kompromis a pro jeho dosažení se připouštěly všechny prostředky. Tlak shora dovozoval, aby se ani dole nebraly ohledy, soudil Rašín.

Zdálo se, že jediná možná taktika je „prosti všem“: mladočeši byli pro Rašína politikáři sledující zájmy nevelké (bohaté) části národa, sociální demokraté byli zrádci, necítící národně a orientující se jen na povznesení mezinárodního proletariátu.

Nejhorší, protože nejreakčnější, spjatí s panující monarchií, byli klerikálové. Zbývalo tedy jen zdravé jádro rašínovských pokrokářů – a jeho odhodlání k akci.

Rašín uměl zostra mluvit i psát a nebylo jediné akce mladých radikálů, u které by chyběl. Když proti nim na přelomu let 1893 a 1894 vystoupila policie a shromáždila jejich vůdce v procesu s uměle pro ten účel vytvořenou skupinou (takzvanou Omladinou), Rašín mezi obviněnými nemohl chybět: obvinili ho, že inspiroval vraždu policejního donašeče Rudolfa Mrvy, a odsoudili ho na dva roky, jež si odseděl. Času stráveného za mřížemi využil. Naučil se tam anglicky a francouzsky, četl a překládal, a především prostudoval množství národohospodářské literatury, takže počet svých profesí tím rozšířil ještě o jednu – stal se ekonomem. Po návratu na svobodu zjistil, že je mezi svými vrstevníky k tomu všemu hrdinou.

Vést druhé lidi se zdálo jeho přirozeností. Kde jiní s politickým rozhodnutím váhali, tam Rašín okamžitě jednal. Když vypukla první světová válka, pochopil mezi prvními, že někdejší stranické rozdíly ztratily význam, a s Kramářem, Scheinerem, Benešem a Šámalem založil tajnou organizaci Maffii, která měla spolupracovat s exilovým odbojem a chystat doma převrat. Poté, co byl spolu s Kramářem v roce 1915 zatčen, odsouzen za velezradu k trestu smrti a o dva roky později amnestován a propuštěn, stal se Rašín ze známého a respektovaného politika navíc hrdinou národa. Právem: deník, který si vedl ve vězení, zachycuje mnohé emoce, strach o život však mezi nimi není. Hned poté, co se v roce 1917 vrátil domů, obnovil svou odbojovou práci. Kde Kramář reprezentoval, tam vládl Rašín de facto. Pracoval na sloučení dosavadních politických stran v jednu velkou stranu národní, která měla připravit půdu pro vyhlášení samostatnosti: nová, státoprávně demokratická strana (pozdější národní demokracie) byla ustanovena v únoru 1918. Jako člen vedení Národního výboru připravil s přáteli návrh politického a hospodářského uspořádání příštího státu. V době, kdy celým kontinentem hýbaly revoluce, Rašín rozhodl: socialismus doma nechce, republika bude kapitalistická.

MUŽ OSMADVACÁTÉHO ŘÍJNA

Šťěstí přálo připravenému; brzký konec války očekávali snad všichni, ale jen několik mužů mělo jako Rašín představu o dalším postupu. Jeho „hvězdná hodina“ přišla v noci z 27. na 28. října 1918. Ten večer mu zatelefonoval z Vídně Vlastimil Tusar a oznámil, že čeští poslanci mají odjet na frontu přesvědčovat vojáky, aby neopouštěli bojové pozice. Rašín se dovtíпил: je to začátek kapitulace.

Rašín nepodlehł obecnému vzrušení. Jako by od začátku měl představu o výsledku – a kráčel za ním, krok za krokem. Nikdy v životě se nebál odpovědnosti, naopak vyhledával situace, v kterých ji mohl nést. První zákon republiky i svolání o vzniku samostatného státu napsal vlastní rukou.

V první vládě republiky byl jmenován ministrem financí, okamžitě se však ukázalo, že svůj mandát vnímá jako mnohem širší. Stát vzniká na nepevných základech, okamžitě upozorňoval prezidenta Masaryka a ministra zahraničí Beneše; oba jeho pilíře, tedy ekonomika a disciplína obyvatelstva, jsou po válce podlomeny. „Obyvatelstvo myslí, že svoboda znamená neplatit daní, z exekucí si nikdo nic nedělá, takže nevím, jakým způsobem by se dalo hospodařit dále,“ psal počátkem ledna 1919 Benešovi. Stát je podle něho v ohrožení, protože na něj stále víc lidí spoléhá jako na zázračného řešitele všech problémů. „Všechno jenom chce podporu pro nezaměstnanost a vyživovací prostředky, zkrátka živobytí na státní útraty.“

KDYŽ SE S REBELY NEVYJEDNÁVÁ

Radikální rukopis nese také jeho další slavný čin, peněžní reforma z roku 1919. Rašín ji pojal jako diktátor. Přesvědčil parlament, vládu i prezidenta, že je jediným mužem, který ji může provést – a od noci z 24. na 25. února 1919, kdy zásady reformy schválil parlament, pak ministr financí skutečně téměř dva týdny vládl zemi; poslouchala ho také policie a vojsko. Cílem reformy bylo oddělit československou měnu od rakouské, snížit množství peněz v oběhu a podřídit emisní politiku nově vzniklé státní bance. Vojsko obsadilo hranice a izolovalo zemi od zbytku světa. Doma se mezitím horečně kolkovaly bankovky; tímto způsobem byla vyřazena zhruba polovina oběživa. Zčásti z revoluční euforie a zčásti ze strachu občané přiznali hmotný i nehmotný majetek – Rašín si pak pochvaloval, že mu neunikla „ani slepice“.

Nezáleželo mu na tom, je-li oblíbeným politikem a zda ho lidé milují. Jeho přáním bylo, aby poslouchali. Když o nich mluvil, často je v metafoře dělil na vlky a ovce – přičemž nenechával nikoho na pochybách, která vrstva má vést a ke které se on sám počítá. Nezáleželo mu na počtech, ale na reálném vlivu: získal ho hlavně jako člen Pětky, sdružení pěti šéfů nejvýznamnějších politických stran, kteří si rozdělili skutečnou moc v zemi.

Za hlavní lidskou ctnost pokládal šetrnost. Když jednou před parlamentem uviděl prodavačku pomerančů, která nabízela zboží za tehdy nehoráznou cenu dvě koruny za kus, pronesl k poslancům řeč, v níž strašil: „Každého, kdo by za tyto dvě koruny pomeranč koupil, dal bych postavit kuratelu.“ Ani k ostatním Čechům nebyl moc shovívavější. Kdo od něho čekal chválu, čekal dlouho. Například u státních zaměstnanců považoval Rašín za samozřejmé, že budou sloužit vlasti do roztrhání těla bez nároku na zvláštní honorář.

VEŘEJNÝM NEPŘÍTELEM

„Bořil. Tvořil. Spořil.“ Definoval ho přítel novinář. Možná se při tom do své práce vžil až moc. Choval se ke státu s posedlostí patriarchálního rodiče, který považuje za své vlastnictví to, co vlastnit nelze. Jeho „já“ rostlo do výšek, kde nad ním nedokázal udržet kontrolu. Je otázka, kam až by byl schopen své nároky vůči ostatním vystupňovat. Žádal od nich mnohem víc, než kolik mu většina mohla dát.

Dřív než ho prezident stačil odvolat, ukončila Rašínův život kulka anarchisty. Dokonce i svou smrtí pak Rašín ovlivnil vývoj v zemi podle svých představ: zákon na ochranu republiky, který byl v reakci na atentát přijat, byl namířen hlavně proti socialistickým stranám.

Zdroj: Pavel Kosatík, Čeští demokraté, Mladá fronta, 2010